

3

Vieren op school

Vieren op school

Antwerpen, 6 oktober 2017

+ **Johan Bonny**
Bisschop van Antwerpen
en de Bisschopsraad van het Bisdom Antwerpen

Inhoudstafel

Inleiding

- I. Bouwstenen**
- 2. Het bouwwerk**
- 3. Manieren van aanwezig zijn**
- 4. Wat betekent dit voor de eucharistie in schoolcontext?**
- 5. Momenten en gelegenheden**
- 6. Binnen of buiten de lestijd?**
- 7. Wie neemt de verantwoordelijkheid**
- 8. Een jaarplanning opstellen**

Bijlage

Inleiding

Wie woont in de buurt van een school kent de klank van een speelplaats: een mengeling van stemmen die doorheen elkaar roepen, lachen en zingen. Het klinkt als een muziekstuk zonder partituur of dirigent, vier keren per dag. Op een school komen alle stemmen samen: alle stemmen die kinderen en jongeren kunnen laten horen, in hun bonte verscheidenheid. Niet enkel op de speelplaats, maar ook in de klas. Kinderen en jongeren van zeer diverse sociale, culturele, religieuze of levensbeschouwelijke achtergrond zitten er naast elkaar, bij dezelfde leerkracht, met dezelfde leeropdracht.

Een school is geen eiland of enclave. Ook scholen van het katholieke net ontvangen kinderen en jongeren van zeer uiteenlopende religieuze of levensbeschouwelijke herkomst. Die openheid brengt vele kansen en uitdagingen met zich mee. Tegelijk zet zij de vraag op scherp naar de eigenheid van ons onderwijs, in het bijzonder van het katholiek onderwijs. Hoe kunnen eigenheid en verscheidenheid vandaag samengaan?

In de visietekst van en voor het bisdom Antwerpen *‘Een houtskoolvuur met vis erop en brood’* schrijft bisschop Johan Bonny: *‘Vanuit een christelijk mens- en wereldbeeld mag ‘eigenheid’ niet uitmonden in afgrenzing of uitsluiting. We staan open voor alle kinderen en jongeren die voor onze school kiezen. Maar ‘openheid’ mag niet eindigen in een kleurloze ‘neutraliteit’. Wij willen kinderen en jongeren opvoeden in een christelijke geest en met een christelijke levensstijl voor ogen. Het ‘verschil’ waar het in het Evangelie en de kerkgemeenschap over gaat, moet in een katholieke school tot uitdrukking kunnen komen’*.¹

Scholen nemen deze uitdaging ernstig. In de visietekst van *Katholiek Onderwijs Vlaanderen* over de katholieke dialoogschool lezen we: *‘Vanuit de traditie waarin de school staat en in gesprek met haar omgeving, wil de katholieke dialoogschool een oefenplaats zijn voor een (samen)leven in een wereld die gekenmerkt is door diversiteit en verschil. Kritisch-creatief leren omgaan met wat eigen en wat anders is, met wat verbindt en wat onderscheidt, stelt mensen in staat bij te dragen aan een open, zinvolle, verdraagzame en duurzame samenleving, waar een plaats is voor iedereen – een wereld waar ook God van droomt’*.²

De Vlaamse bisschoppen en de Erkende Instantie r.-k. godsdienst publiceerden een document over het vak godsdienst op school. Ze beschouwen het vak r.-k. godsdienst als *“een aanbod voor allen om de eigen beleving te verdiepen en een eigen keuze te maken. Voor leerlingen die zich niet verbonden voelen met een godsdienst of met het christendom, is het een aanbod om de eigen levensbeschouwelijke keuze nader in te vullen. Voor leerlingen die tot een andere godsdienst behoren, is het een aanbod om hun eigen geloofskennis en -beleving als in een spiegel te bekijken en te bevragen. Voor leerlingen met een christelijke achtergrond is het een aanbod om te groeien naar een meer beredeneerd geloofsinzicht,*

¹JOHAN BONNY, *Een houtskoolvuur met vis erop en brood*, Visietekst van en voor het bisdom Antwerpen, 2012, p. 42.

²Cf. Visietekst *Katholieke dialoogschool* van Katholiek Onderwijs Vlaanderen, goedgekeurd op 3 maart 2016; D. POLLEFEYT (e.a.), *Katholieke dialoogschool. Wissel op de toekomst*, Antwerpen, Halewijn, 2016.

een (hernieuwde) deelname aan het leven van de christelijke gemeenschap of een meer bewust en gewetensvol engagement.³

De voorliggende tekst over *Vieren op school* is in deze lijn geschreven. Hoewel de tekst vooral aandacht besteedt aan vieringen op een katholieke dialoogschool, vallen scholen van de andere netten niet uit het beeld. Integendeel, ook directies en leerkrachten uit scholen van het officiële net zullen in de voorliggende tekst vragen en opdrachten herkennen waarmee ze dagelijks te maken hebben.

Waarop moet een katholieke dialoogschool inzetten? Veel schoolbesturen, directies en leerkrachten stellen zich deze vraag. Heeft hun school enkel de opdracht om leerlingen in te wijden in de katholieke liturgische traditie? Dan loopt zij het gevaar de religieuze en levensbeschouwelijke diversiteit van haar populatie te negeren. Moet zij daarentegen elke vorm van collectieve christelijke belijdenis vermijden? Dan dreigt haar katholieke identiteit uit het zicht te verdwijnen. Deze tekst wil scholen op weg zetten om genuanceerd met deze spanning om te gaan. De opdracht om bruggen te slaan tussen eigenheid en diversiteit staat hierbij centraal.

In een katholieke dialoogschool is ruimschoots plaats voor schoolvieringen: een brede waaier van verdiepende en bezinnende activiteiten die een school kan organiseren om betekenisvolle momenten of tijden te markeren. Ook op scholen van de andere netten kunnen vieringen doorgaan, minstens in het kader van de godsdienstles. Deze schoolvieringen kunnen een breed humaan karakter hebben zonder aparte verwijzing naar een religieuze traditie. Ze kunnen ook uitdrukkelijk religieus of kerkelijk zijn. Daartussenin zijn verschillende gradaties mogelijk.

Het eerste deel van de tekst geeft een overzicht van de verschillende soorten bouwstenen waarmee men een schoolviering kan opzetten. Het tweede deel gaat nader in op verschillende soorten schoolvieringen waarvoor men kan kiezen. Deel drie bespreekt verschillende manieren om aan een schoolviering deel te nemen. In deel vier bespreken we de speciale plaats die de Eucharistie in dit geheel kan krijgen. In het vijfde deel geeft de tekst beknopte voorbeelden van schoolvieringen naar aanleiding van diverse gelegenheden. Deel zes behandelt de vraag of een schoolviering best binnen of buiten de lestijd plaatsvindt en deel zeven de vraag wie verantwoordelijkheid voor een schoolviering opneemt. Ten slotte volgt een voorstel om tot een jaarplanning te komen.

³ De Vlaamse bisschoppen en de Erkende Instantie r.-k. godsdienst, Het vak r.-k. godsdienst op het kruispunt van samenleving, onderwijs en kerkgemeenschap, Licap, 2017, p. 14.

I. Bouwstenen

I.1 Een viering is opgebouwd uit verschillende elementen

De verantwoordelijke voor een viering heeft diverse bouwstenen ter beschikking.

Stilte

In onze maatschappij is stilte een zeldzaam goed. Tegelijk voelt iedereen de kracht ervan. De stilte kan genezend werken. Ze kan de verbondenheid in een groep versterken. Stilte is meer dan een leegte. Ze creëert een opening tot concentratie, tot verinnerlijking en verdieping. Het is een grote uitdaging om met een groep kinderen of jongeren de stilte op te zoeken. Velen voelen zich meer op hun gemak als de tijd is opgevuld met woord en klank. Het concept 'Minuut stilte' is de meesten echter niet vreemd. Stilte is een primair onderdeel in het bouwwerk van een schoolviering.

Meditatie

Mediteren kan je op vele manieren. Iemand kan zich bijvoorbeeld concentreren op de eigen ademhaling, op een bepaald voorwerp of op het repetitief zingen van mantra's, woorden of geluiden. De bedoeling is tot rust te komen, de aandacht te verscherpen en innerlijke vrede te vinden. Wanneer goed uitgevoerd, kan meditatie, zoals stilte, ook verbondenheid scheppen. Het vraagt een degelijke begeleiding en een bepaalde gewenning om kinderen en jongeren hierin mee te nemen. Vooral oosterse tradities hebben de helende kracht van meditatie in onze cultuur opnieuw geïntroduceerd.

Tekst

Woorden kunnen mensen raken. Redeneringen geven inzicht, poëzie biedt verdieping, verhalen verbreden de horizon. Teksten geven inhoud aan een viering. Woorden om te beluisteren kunnen afwisselen met woorden om in de mond te nemen. Nieuwe teksten kunnen staan naast gekende, religieuze naast profane. Toch is hier ook voorzichtigheid nodig: teveel woorden kunnen de boodschap in de weg staan.

Beeldende kunst

Met architectuur, beeldhouwkunst, schilderkunst, film en dans probeert de mens het onzegbare uit te drukken. In alle kunstvormen schuilen betekenisdragers die jong en oud kunnen raken op levensbeschouwelijk niveau. Kunst kan uitdagen, oproepen, confronteren, bevestigen, troost en hoop bieden, solidariteit opwekken en vreugde uitstralen. Een bepaald kwaliteitsniveau is wel noodzakelijk: kitsch en karikatuur komen snel om de hoek loeren. Bovendien is het niet de bedoeling dat de viering een show wordt. Het is de bedoeling de aanwezigen op zo'n manier te raken dat een diepere snaar begint te trillen.

Muziek

Geen kunstvorm is zo verbonden met de menselijke emotionaliteit als muziek. Of het nu diepe droefheid is of extatische vreugde, muziek is in staat er uitdrukking aan te geven. Meer nog, muziek kan diepe gevoelens uit het niets oproepen. Een krachtige bouwsteen voor een viering dus, maar ook hier dient men het showgehalte te vermijden. Bovendien vraagt de permanente muzikale input in onze geprivatiseerde samenleving om enige zorg. Op openbare plaatsen klinkt muziek vaak als een 'anonieme' achtergrond, terwijl velen daarbij nog hun individuele lievelingsmuziek beluisteren via de koptelefoon: muziek als exponent van afzondering. Als bouwsteen van een viering wil de muziek daarentegen op de voorgrond treden en alle deelnemers met elkaar verbinden. De sterkste manier waarop dit gebeurt, is de samenzang, wanneer mensen toonhoogte, ritme, tempo en ademhaling op elkaar afstemmen. Het is een krachtige uiting van gezamenlijkheid.

Ritueel

Rituelen zijn symboolhandelingen die verbinding tot stand brengen. Hun kracht bestaat er in dat ze een moeilijk te verwoorden aanvoelen omzetten in een gezamenlijke handeling, in een gedeelde ervaring. Een stille tocht bijvoorbeeld als teken van rouw of verzet, de onthulling van een herdenkingsteken of het afscheid voor leerlingen die hun diploma behaalden. Niet het verstaan van de handeling staat centraal maar het collectieve besef van een intense gemeenschappelijke ervaring. Deze rituele taalvorm is present op vele vlakken in het leven van kinderen en jongeren.

Getuigenis

Het raakt mensen als iemand zich kwetsbaar opstelt en iets toont van zijn diepste binnenste. Kinderen en jongeren staan doorgaans open voor het getuigenis van mensen die niet willen beleren of bekeren maar die vanuit de rijkdom van hun ervaring wijsheid en inspiratie aanreiken. Het doorslaggevende criterium is authenticiteit.

Dialogoog

Hoewel een viering nooit een praatbarak mag worden, kan er wel degelijk ruimte zijn voor uitwisseling en gesprek. Dit moment kan een intiem karakter hebben waarin twee mensen iets over zichzelf vertellen aan elkaar. Het kan ook een collectief gebeuren zijn waarbij reacties in de groep kunnen klinken. Een gestructureerde vorm hiervan is bijvoorbeeld het schrijfgesprek.

1.2 Een viering kan religieuze elementen bevatten

Alle hierboven genoemde bouwstenen kunnen al dan niet religieus ingevuld worden. De voorgaande beschrijving ervan maakt geen expliciete connectie met godsdienstige tradities. Tegelijk gebruiken godsdienstige tradities juist deze bouwstenen om transcendentie binnen te brengen in de waarneembare realiteit van mensen. Een religieuze invulling vanuit christelijk perspectief kan onder meer gebruik maken van de Bijbel, van christelijke kunst en cultuur, van kerkelijke gebruiken en rituelen.

Stilte

Religieuze stilte zoekt niet de leegte maar maakt ruimte voor wat belangrijk is. God openbaart zich immers niet in de leegte maar in woord en beeld. Verstilling is de bereidheid opvulsels los te laten en de durf zich toe te vertrouwen aan wat in de vrijgekomen ruimte naar boven komt. Het is een oefening in Godsvertrouwen. Uit stilte kan gebed ontstaan.

Meditatie

Religieuze meditatie krijgt een contemplatief karakter als ze zich richt op God. Het is een oefening in concentratie op wie God is en wat Hij te betekenen heeft. Een icoon met het gelaat van Christus kan bijvoorbeeld het richtpunt zijn van een verzamelde gemeenschap. De eenvoudige refreinen van de gemeenschap van Taizé kunnen in hun repetitieve kracht werken als een mantra.

Tekst

Teksten kunnen als goddelijke openbaring gelezen worden. In de christelijke traditie zijn de Bijbelteksten van generatie op generatie overgeleverd als Blijde Boodschap voor mensen van vandaag. Daarnaast vind je in de Bijbel en de heilige boeken van andere religieuze tradities een schat van wijsheid en inspiratie.

Beeldende kunst

Kunst kan de aanwezigheid van God verbeelden. De verschillende religieuze tradities reiken op dit vlak een enorme schat aan. Vooral het christelijke patrimonium ligt voor het grijpen. Je hebt kerkgebouwen, schilderijen, beelden en glasramen. De oude meesters waren niet alleen grote ambachtslui, ze waren ook in staat om in hun kunstwerken de kern van de Godsopenbaring uit te beelden. Tegelijk zijn er voorbeelden van hoe hedendaagse kunst mensen kan binnenbrengen in de Godsrelatie.

Muziek

Muzikanten uit heden en verleden zijn erin geslaagd om religieuze snaren te raken bij hun toehoorders. Zowel instrumentale als gezongen muziek kan de Godsrelatie verdiepen en versterken. Niet toevallig is zang in al de ons gekende religies aanwezig als uitdrukkingvorm van de verbondenheid tussen God en zijn volk. In dit kader neemt samenzang een unieke plaats in.

Ritueel

Rituelen leren ons omgaan met een realiteit die ons overstijgt. Zowat alle godsdiensten beschikken over een arsenaal aan rituelen om de gelovige gemeenschap te ondersteunen

in haar verhouding tot God. De katholieke traditie heeft een bijzonder rijk patrimonium aan rituelen. Het kan zowel gaan om rituele handelingen die een persoon verricht in naam van de groep, als om handelingen van heel de groep: houdingen aannemen, gebaren maken, bewegen, spreken, zingen, luisteren, zich positioneren in de sacrale ruimte, sacrale voorwerpen hanteren: het zijn allemaal bouwstenen van een ritueel geheel.

Getuigenis

Getuigenissen kunnen verkondiging worden. Van het authentieke verhaal van iemand over zijn of haar relatie met God, kan een uitnodiging en een appel uitgaan. Ook een religieuze handeling heeft een getuigend karakter. Hier is authenticiteit van het grootste belang. Leerlingen, leerkrachten en medewerkers met gevoel voor religiositeit kunnen het als een bemoediging ervaren zich omringd te weten door mensen die eenzelfde ervaring delen.

Dialogoog

Een viering kan de deelnemers uitnodigen om met elkaar in gesprek te gaan over hun geloof. De ervaring leert dat een open en respectvol gesprek versterkend en inspirerend kan zijn. Dialogoog met God noemen we gebed. Bidden hoort bij geloven, zoals geloven hoort bij bidden. Mensen die geloven, welke godsdienstige traditie zij ook aanhangen, bidden tot God. Ze willen in zijn aanwezigheid vertoeven en zijn nabijheid ervaren. Ze willen het goddelijk licht laten stralen over hun levensweg en over de keuzes die ze moeten maken. Dat gebed kan rustig zijn of opstandigheid uitdrukken, het kan groeien uit overtuiging of gekenmerkt zijn door aarzeling. Bidden heeft altijd iets intiems: ik richt me heel persoonlijk tot God en engageer me tegenover Hem. Tegelijk kan het verbindend werken als ik weet dat anderen zich eveneens tot God richten. Je kan leerlingen uitnodigen zich aan gebed te wagen. Dit kan binnen verschillende gebedstradities. Elke leerling behoudt zijn persoonlijke vrijheid om de beschikbare tijd respectvol in te vullen.

2. Het bouwwerk

Een schoolviering is als een ‘bouwwerk’ waarin leerlingen en leerkrachten of andere medewerkers de ruimte krijgen om samen te komen en stil te staan bij belangrijke aspecten van het leven. Het kan gaan om persoonlijke ervaringen, mooie of pijnlijke gebeurtenissen, maatschappelijke evenementen, religieuze en levensbeschouwelijke thema’s, de tijden van het burgerlijk of kerkelijk jaar.

2.1 Je kan een viering voor de gelegenheid samenstellen

Wie verantwoordelijk is voor de organisatie van een schoolviering kan gebruik maken van een breed arsenaal van bouwstenen om daarmee een zinvol en stijlvol geheel te creëren. Naargelang de aanleiding en volgens de groep die samenkomt, krijgt het ‘bouwwerk’ een andere vorm.

Uiteraard maakt een katholieke dialogeschool voor vieringen met een religieus karakter systematisch gebruik van de katholieke traditie, die haar leidraad is. Altijd is de Bijbelse boodschap van geloof, hoop en liefde haar inspiratie en meetlat. De persoon en het voorbeeld van Jezus staan daarbij centraal. Dit neemt niet weg dat men ook elementen kan opnemen uit het patrimonium van andere godsdiensten en levensbeschouwingen, bijvoorbeeld wanneer die in de school aanwezig zijn.

Als een sterfgeval de hele school raakt, komt de schoolgemeenschap samen. De directeur leest een tekst die het verdriet uitdrukt en troost aanreikt. Vervolgens klinkt ‘Afscheid van een vriend’ van Clouseau. Iemand van het pastoraal team leest een Bijbeltekst. De leerlingen mogen daarna een kaarsje aansteken bij een foto van de overledene. Wie wil, mag daarbij een gebed fluisteren. Ondertussen zingt een moslim een treurlied uit de islamtraditie. Tenslotte gaat iedereen naar de speelplaats om samen ballonnen op te laten.

2.2 Je kan instappen in een reeds bestaande vorm

In de katholieke traditie zijn er vieringen die, opgebouwd met de hierboven genoemde bouwstenen, een ‘orde van dienst’ hebben. Dan ligt de structuur van de viering vast. Deze vieringen hebben voorgeschreven liturgische vormen omdat ze handelingen zijn van de heel de kerkgemeenschap, handelingen waarin je als persoon of groep binnentreedt en waaraan je samen meedoet. De bekendste van deze vieringen met een ‘orde van dienst’ is de Eucharistie. De standaardopbouw van de Eucharistie is als volgt⁴:

A) Openingsriten

Intrede

Begroeting van het altaar en van het samengekomen volk

⁴ De gedetailleerde opbouw en de betekenis erachter vind je bijvoorbeeld in ‘De Eucharistie vieren. Algemene instructie van het Romeins Missaal’, in 2014 uitgegeven door de Interdiocesane Commissie voor Liturgische Zielzorg.

Schuldbelijdenis

Heer, ontferm U

Openingsgebed

B) De liturgie van het woord

Bijbellezing

Antwoordpsalm

Acclamatie voor de evangelielezing

Evangelielezing

Homilie

Voorbeden

C) De liturgie van het altaar

Bereiding van de gaven

Gebed over de gaven

Eucharistisch gebed

Communieritus

Onzevader

Vredesritus

Breken van het brood

Communie

Gebed na de communie

D) De slotriten

Mededelingen

Zegen

Zending

Groet aan het altaar

Naast de orde van dienst van de Eucharistie is in het bisdom Antwerpen ook een orde van dienst voorhanden van een woorddienst.⁵

Een orde van dienst lijkt op de partituur van een muziekstuk. Ze vraagt om uitvoerders die de compositie zo correct mogelijk tot leven brengen. Zo zit het creatieve element van de Eucharistie niet in de samenstelling van de viering maar in de realisatie ervan. De Kerk spreekt over een ‘ars celebrandi’ – de kunst van het vieren. Kardinaal Jozef De Kesel verwoordt het zo:

‘In deze *kunst van het vieren* gaat het om een kunde, een vakmanschap dat aangeleerd en geoefend moet worden, te vergelijken met de leerschool die kunstenaars moeten doorlopen wanneer ze willen beeldhouwen, schilderen of musiceren. Om een muziekstuk goed uit te voeren, is het belangrijk om eerst de partituur goed te bestuderen en de logica, de structuur en de aanwijzingen voor de uitvoering van binnenuit te leren kennen. De aanwijzingen in verband met het vereiste tempo, de geluidssterkte, de klankkleur en de uitvoerders zijn er niet om de artistieke vrijheid van de muzikanten te beknotten. Ze doen juist een beroep op hun muzikale talenten en willen hen helpen om de muziek zoals de componist ze heeft bedoeld, tot leven te brengen.’⁶

⁵ Cf. ‘De zondag vieren als geen priester beschikbaar is’, p. 15.

⁶ Cf. ‘De Eucharistie vieren. Algemene instructie van het Romeins Missaal’, p. 8.

3. Manieren van aanwezig zijn

Wie verantwoordelijk is voor een schoolviering moet er voor zorgen dat de deelnemers zich thuis kunnen voelen. Daarbij maken we onderscheid tussen twee doelgroepen.

Enerzijds is er de schoolgemeenschap als geheel, ongeacht de individuele religieuze en levensbeschouwelijke achtergrond van de betrokkenen. Een viering kan zich richten tot de schoolgemeenschap in zijn totaliteit of in zijn geledingen: een klas, een graad, de personeelsleden... Als deze activiteit het gemeenschapsgebeuren op school wil oriënteren of versterken, kan men allen opleggen om eraan deel te nemen. Indien men vooral aan een persoonlijke verdieping wil werken, kan een vrije deelname de intensiteit van de viering ten goede komen.

Anderzijds zijn er de leerlingen en personeelsleden die tot de christelijke gemeenschap behoren en voor wie de katholieke dialogeschool een bijzondere opdracht heeft. Ook onder hen is natuurlijk diversiteit mogelijk. Tijdens een schoolviering nemen zoekers en twijfelaars plaats naast gedoopte christenen die niet bezig zijn met geloof, of praktiserende christenen die zich bewust engageren. In een viering die zich richt tot deze doelgroep krijgen bouwstenen een belijdend karakter. Wie bijvoorbeeld bij het binnenkomen van een kerkgebouw een kruisje maakt met wijwater stelt een publieke daad waarmee hij zijn geloof uitdrukt in de drie-ene God. In een belijdende handeling staat de relatie met God centraal en hoe die relatie je plaats in de wereld bepaalt. Daarnaast heeft een belijdende handeling een gemeenschappelijke betekenis die de deelnemers verbindt met elkaar en met de wereldwijde kerkgemeenschap. Het mag duidelijk zijn dat we belijdende handelingen niet van elke aanwezige mogen verwachten. Toch kunnen ook leerlingen met een andere religieuze of christelijke achtergrond zinvol aan zulk een viering deelnemen. Ze krijgen dan de rol van gasten. Iedereen is welkom, hoewel men op verschillende wijzen betrokken kan zijn. We onderscheiden drie vormen van betrokkenheid.

3.1 Drie vormen van aanwezigheid

Actieve deelname

Actieve deelname betekent meer dan alleen met een open en welwillende houding aanwezig te zijn in de viering. Het veronderstelt ook dat men zichzelf beschouwt als deel van de handelende gemeenschap. Dat is vandaag niet vanzelfsprekend. We vervallen snel in een opstelling die de aanwezigen opdeelt in performers en publiek. In plaats van de persoonlijke verdieping of de versterking van de gemeenschap dreigen dan het tonen van talent en de esthetische ervaring op de voorgrond te staan. Een andere valkuil is de moralisering. Dan gebruikt een klein groepje de viering om de aanwezigen de les te lezen. In beide gevallen ondergaat de deelnemer het gebeuren. De grootste uitdaging voor elke schoolviering is om de aanwezigen een traject te laten afleggen dat hun actieve betrokkenheid daadwerkelijk ten goede komt.

Zeker als het gaat over religieuze bouwstenen is dat een delicate zaak. Het gaat immers over handelingen waarmee je de persoonlijke vrijheid niet mag aantasten. Belijdende handelingen kan je niet opleggen. We moeten erkennen dat niet iedereen aan elk onderdeel van een religieuze viering actief kan deelnemen. Meer nog, als heel de viering een belijdend karakter heeft, wordt een actieve deelname aan deze viering voor andersdenkenden moeilijk. Hier stelt zich een belangrijke pedagogische vraag: hoe leid en begeleid je mensen op deze weg? Voorafgaand gesprek is nodig om mensen tot onderscheiding te brengen. Hoe respecteer je de grenzen en de mogelijkheden van ieder? Wat betekent die viering voor de enen en voor de anderen? Juist hier kan een katholieke dialoogschool haar kracht laten zien: in het gesprek met allen over identiteit en openheid in religieus en levensbeschouwelijk perspectief. Deze dialoog kan ertoe leiden dat betrokkenen er bewust voor kiezen om niet actief deel te nemen, maar wel respectvol aanwezig te zijn.

Respectvolle aanwezigheid

Voor een katholieke dialoogschool is het belangrijk dat zij alle leerlingen de kans biedt om kennis te maken met de manier waarop christenen het geloof vieren en om te ontdekken wat die vieringen voor hen betekenen. Wie niet of slechts gedeeltelijk actief aan zulke viering deelneemt, kan wel respectvol aanwezig zijn. Wanneer een school alle leerlingen uitnodigt voor een katholieke eredienst, mag zij een respectvolle aanwezigheid verwachten, ook van wie een andere godsdienst of levensbeschouwing aanhangt. Overigens zal de school alles in het werk stellen om die respectvolle aanwezigheid te motiveren en te ondersteunen. Respect is voor allen een meerwaarde. Tijdens de viering kan de voorganger daar uitdrukkelijk naar verwijzen.

Waardig alternatief

Een andere vorm van betrokkenheid is die van een waardig alternatief. Wanneer een school ervoor kiest om de aanwezigheid bij een viering niet te verplichten, mag zij verwachten dat de afwezigen respect betonen voor de aanwezigen. Voor wie niet deelneemt aan de viering kan de school een waardig alternatief voorzien, bijvoorbeeld in de vorm van een gesprek, een getuigenis of een bezinning over een zelfde of gelijkaardig thema als in de viering. Het alternatief kan ook een doe-activiteit zijn: een concrete opdracht in het verlengde van het bedoelde thema. Een waardig alternatief kan de eenheid in verscheidenheid op school ten goede komen, zonder in wel-of-niet-discussies te verzeilen.

3.2 Wie maakt de keuze?

De school bepaalt welk soort vieringen ze organiseert en of ze een alternatief aanbiedt. Wie bepaalt welke leerling deelneemt aan de viering of aan het alternatief? Dat is geen gemakkelijke vraag. Er zijn immers meerdere betrokkenen: de leerling, de ouders en de school. Ieder van deze drie betrokkenen moet ernstig worden genomen.

Wat de school betreft: zij moet duidelijk maken voor welke waarden zij opkomt en welke beleidslijn zij volgt. Een verantwoord beleid vraagt van directie en leerkrachten een gezonde mix van stevigheid en soepelheid, van algemene regels en individuele uitzonderingen.

Wat de ouders betreft: het is goed dat zij tijdig ingelicht worden over de beleidsopties van de school op het gebied van religieuze vieringen, en dat zij met de school kunnen spreken over de geloofsbeleving thuis.

Wat de leerlingen betreft: ook zij zijn betrokken partij, gezien het gaat over hun opvoeding en hun ervaringen op godsdienstig en levensbeschouwelijk vlak. Het is goed om de inhoud en de vormgeving van een viering of van het eventuele alternatief vooraf met hen te bespreken.

4. Wat betekent dit voor de eucharistie in schoolcontext?

Al sinds het begin van het christendom staat de Eucharistie als sacrament in het hart van de christelijke geloofsgemeenschap. ‘Bron en hoogtepunt van kerkelijk leven’, wordt ze genoemd in de katholieke traditie. Het behoort tot de opdracht van een katholieke dialogeschool om elke leerling kennis te laten maken met haar vorm en inhoud. Het leerplan r.-k. godsdienst geeft hiertoe uitdrukkelijk de opdracht. Vanuit pedagogisch oogpunt is het belangrijk dat de leerlingen niet alleen kennis over de Eucharistie opdoen maar het gebeuren van de Eucharistie ook kunnen ervaren. Dan moet de school er wel over waken dat de eigenheid van de Eucharistie gegarandeerd is. De pedagogische waarde van een Eucharistieviering met de school bestaat erin dat ze de leerlingen helpt de Eucharistie te verstaan en te vieren zoals de kerkgemeenschap het doet. De Eucharistie heeft een orde van dienst. Hoewel deze veel ruimte laat voor creativiteit, bijvoorbeeld in de keuze van liederen, Bijbelse lezingen en gebedsintenties, komt precies de educatieve doelstelling in het gedrang als de viering haar kerkelijke vorm en inhoud verliest.

Als een school kiest voor een Eucharistieviering is het belangrijk ervoor te zorgen dat er een geloofsgemeenschap is die belijdend participeert. Het kan niet de bedoeling zijn om de leerlingen te laten plaatsnemen in het kerkchip als een soort publiek bij een performance rond de ambo en het altaar. Voor een Eucharistie is een handelende gemeenschap nodig: mensen die de dialoog tussen God en zijn volk mee gestalte geven, mensen die het Woord van God dankbaar ontvangen in hun hart, mensen die biddend het ‘Heilig, heilig, heilig’ of het ‘Onzevader’ zingen, mensen die staande voor God hun geloof willen belijden. In haar geheel en in elk van haar onderdelen is de Eucharistie een belijdende activiteit. Wie vormt de handelende gemeenschap wanneer een school een Eucharistieviering organiseert?

Het is mogelijk om leerlingen, actief betrokken of respectvol aanwezig, getuige te laten zijn van de Eucharistie die een geloofsgemeenschap viert in een abdij, een parochiekerk of een kapel. Dit is een mooie aanleiding voor een school om contact te zoeken met en een beroep te doen op geloofskernen binnen de pastorale eenheid.

Het is voor een school ook mogelijk om zelf een Eucharistie te organiseren. Zulk een Eucharistieviering vraagt om voldoende leerlingen en personeelsleden die zich engageren om actief aan de viering deel te nemen. Bovendien vraagt een Eucharistieviering met de school om een degelijke voorbereiding van de deelnemende groep. Een actieve deelname aan de Eucharistie veronderstelt dat je weet wat er gebeurt en hoe het gebeurt, dat je geïnitieerd bent in de liturgische taal en handeling, dat je vertrouwd bent met de kunst van het vieren of de ‘ars celebrandi’. Een school die zelf een Eucharistie organiseert, moet ook investeren in trajecten om leerlingen en leerkrachten verder in deze viering in te wijden.

We kunnen niet ontkennen dat een aanzienlijk aantal leerlingen en leerkrachten zich amper nog herkennen in de rol van actieve deelnemers aan een Eucharistieviering. Sommigen zijn niet gedoopt of behoren tot een andere godsdienst. Anderen zijn vervreemd geraakt van geloof en

Kerk of hebben er bewust afstand van genomen. Actieve participatie is geen opdracht voor deze groep. Ofwel vraagt de school aan deze groep om respectvol aanwezig te zijn. Ofwel kiest de school ervoor om hun een waardig alternatief aan te bieden. Toch wordt niemand de toegang tot de Eucharistieviering ontzegd. Wie wil deelnemen is welkom, minstens als gast. Op die manier kunnen allen de Eucharistie leren kennen als centrale handeling in het leven van een katholieke geloofsgemeenschap. Zo'n ervaring kan ook mensen van andere achtergronden raken en verrijken.

5. Momenten en gelegenheden

5.1 Algemene vieringen

Een viering op school kan het ritme van de schooldag markeren. We denken aan een morgenritueel, een woord van dank voor de maaltijd of een vierende afsluiting van de dag.

In de hoek van de klas staat een tafel met daarop een kaars. Elke ochtend maakt de klas het stil. Een van de leerlingen steekt de kaars aan. De leerkracht nodigt de leerlingen uit in stilte te bidden voor iets of iemand. Samen met de leerlingen die willen, bidt de leerkracht het Onzevader luidop. Het uitblazen van de kaars is vervolgens het signaal dat de werkdag begonnen is.

Een viering op school kan stilstaan bij belangrijke gebeurtenissen in het leven: vreugdevolle en verdrietige momenten in het leven van leerlingen en hun familie of van schoolpersoneel. Denk bijvoorbeeld aan de geboorte van een nieuw broertje van een leerling of aan het overlijden van een oma. Als een van de leerlingen naar een andere school gaat of als de leerkracht wegens een operatie verschillende maanden afwezig zal zijn, kan een viering helpen de overgang naar die nieuwe realiteit te maken.

Omdat haar gezin verhuist naar Australië zal een leerling de school verlaten. Op haar laatste dag vindt een afscheidsviering plaats in de klasgroep. De leerkracht leest een tekst over vriendschap die standhoudt ondanks grote afstand. Vervolgens geeft de leerkracht de vertrekkende leerling een cadeautje: een T-shirt die verwijst naar de school, het dorp of de streek. De leerkracht maakt duidelijk dat de T-shirt wil helpen om de verbondenheid te behouden. Een voor een komen nu de leerlingen naar voor. Ze mogen iets zeggen tot de vertrekkende leerling maar hoeven niet. Ze schrijven allemaal hun naam op de T-shirt. De groep vormt een kring en de vertrekkende leerling, die in het midden staat, trekt de T-shirt aan. Samen zingt de groep ten slotte een lied van afscheid of van zegen.

Een viering op school kan het schooljaar ritmeren. Begin en einde van het schooljaar of van een trimester zijn goede momenten om bij stil te staan. Het laatste lesuur voor de examens kan een intense gebeurtenis worden. We denken ook aan de traditionele 100-dagen voor de laatstejaars of aan de dag dat het schooljaar precies halverwege is. Ook de ontvangst van nieuwe leerlingen en het afscheid van wie afstuderen zijn evenementen die om een viering vragen.

De feestelijke proclamatie start met een viering in een grote zaal van de school. Een pastorale medewerker van de plaatselijke pastorale eenheid is aanwezig om deze viering te leiden. Een aantal leerlingen speelt bij het begin muziek. De pastor feliciteert de afstuderende leerlingen, hun ouders en het personeel dat hen tot hier heeft begeleid. De aanwezigen worden uitgenodigd te luisteren naar 'Everybody's free' van Baz Luhrmann. Via een filmpje op Youtube kunnen alle aanwezigen de tekst volgen. Eventueel is een vertaling voorhanden. De leerlingen die afstuderen ontvangen plechtig een klein flesje zonnebrandcrème. Vervolgens leest de pastor

een evangelietekst over de zending van de leerlingen en roept hen op de opgedane kennis en competenties niet alleen voor zichzelf te gebruiken maar ze ten dienste te stellen van de anderen. De leerlingen krijgen te horen dat de zonnebrandcrème niet voor henzelf bedoeld is maar om tijdens de zomervakantie aan te bieden aan mensen die bescherming tegen de zon nodig hebben. De pastor sluit de viering af met een zegenend gebaar.

Een viering op school kan zich afstemmen op maatschappelijke gebeurtenissen: verjaardagen, jubilea van de school of van personeelsleden, volkse gebruiken of evenementen, burgerlijke herdenkingen of vieringen. Ook deze evenementen kunnen verdieping brengen en mensen verbinden met elkaar. We denken bijvoorbeeld aan het 100-jarig bestaan van de school, de herdenking van de Wereldoorlogen of de werelddag van verzet tegen armoede. Ook verjaardagen zijn een mogelijke aanleiding om een viering te organiseren.

Tijdens het laatste lesuur voor 11 november verzamelt de schoolgemeenschap op de speelplaats rond een vuur. De directeur herinnert aan de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog en aan de oorlogen die sindsdien hebben gewoed. Een leerling noemt de landen waar op dit moment oorlog en geweld heersen. Voor alle slachtoffers van toen en nu houdt de hele schoolgemeenschap een minuut stilte.

5.2 Kerkelijke vieringen

Een viering op school kan aansluiten bij een feest of een periode in het katholiek liturgisch jaar. De katholieke kerkgemeenschap viert de belangrijkste gebeurtenissen en ervaringen van het christelijk geloof in een traject van bijzondere tijden en dagen, dat jaarlijks terugkeert. In het vak r.-k. godsdienst komt deze cyclus uitvoerig aan bod. In het kader van de godsdienstles is er ruimte om deze tijden en dagen ritueel gestalte te geven. Ook in de bredere schoolgemeenschap mag het kerkelijk jaar aanleiding zijn tot vieren.

Het zwaartepunt van het kerkelijk jaar is de paastijd, de weken tussen de Paasdriedaagse en Pinksteren. Dit is het kloppend hart van het christelijk geloof: de overwinning van leven op dood, van licht op duister, van goed op kwaad. Als de Goede Week in het schooljaar valt, is het belangrijk Witte Donderdag en Goede Vrijdag te markeren. Sowieso vragen de weken tussen paasvakantie en Pinksteren om een vierende invulling.

Op de eerste schooldag na Pasen gaan alle klassen van de school apart naar de plaatselijke kerk. Ze worden ontvangen door de plaatselijke pastor die hen kort vertelt over de paaswake en de wijding van de paaskaars. De klas ontvangt een kaars en ontsteekt die in stilte aan de paaskaars. Ze nemen deze kaars vervolgens mee naar de klas waar ze gedurende de hele paastijd van 's morgens tot 's avonds brandt.

Ook de kersttijd verdient aandacht. Deze periode loopt van Kerstmis tot het feest van de doop van de Heer. Het grootste deel van deze periode valt echter in de kerstvakantie. Toch is het zinvol om een kerstviering te organiseren voor of na de vakantie. Voor de vakantie als een voorbereiding op de eigenlijke liturgie van Kerstmis. Na de vakantie als een voortgezette bezinning over het Kerstfeest: als de kerstbomen weg zijn, de cadeautjes geopend en de lichtjes gedoofd, wat blijft er dan nog over van de kerstboodschap?

Zowel aan de kersttijd als aan de paastijd gaat een langere periode van voorbereiding vooraf, respectievelijk de advent en de veertigdagentijd. Een viering in deze periode wil de deelnemers klaarmaken om de liturgische feesten van Kerstmis en Pasen verdiept te vieren.

Op de eerste maandag van de advent komt de hele school samen in een grote zaal. Iemand ontsteekt de eerste kaars van de adventskrans. In een vraaggesprek wordt duidelijk dat deze periode uitkijkt naar de komst van Jezus. De leerlingen vragen zich af wat de komst van Jezus zou veranderen in onze wereld. Een medewerker van de schoolpastoraal verbindt de komst van Christus met het thema van Welzijnszorg. Allen zingen een adventslied. Ten slotte keert iedereen terug naar de klas, waar ze een eigen adventskrans maken.

Bepaalde katholieke feesten vallen op een schooldag, zoals het patroonsfeest van de school of van de gemeente/stad. Door dit feest samen te vieren, krijgt de naam of het eigen charisma van de school opnieuw betekenis voor de leerlingen en het personeel. Andere liturgische feesten die op een schooldag kunnen vallen, zijn bijvoorbeeld ‘Opdracht van de Heer’ (2 februari), ‘Aankondiging van de Heer’ (25 maart), ‘Kruisverheffing’ (14 september), ‘Maria Onbevlekt Ontvangen’ (8 december).

Voor alle liturgische feesten is het belangrijk dat de school doorverwijst naar de liturgische diensten van de lokale geloofsgemeenschap of de pastorale eenheid. Een kerst- of paasviering op school vervangt de viering van de parochie niet, maar kan zowel leerlingen als leerkrachten passend erop voorbereiden of de weg erheen wijzen. De school kan op haar wijze ook deelnemen aan de vieringen van de parochie, waardoor een wisselwerking ontstaat tussen de pastorale werkgroep op school en het netwerk van de pastorale eenheid.

Voor kinderen en leerlingen in het buitengewoon onderwijs is het aangewezen vieringen te organiseren op hun maat. Tegelijk is ook voor hen belangrijk, met het oog op hun verdere integratie, dat ze leren aansluiten bij de plaatselijke kerkgemeenschap. Dat geldt met name voor de viering van hun eerste communie en hun vormsel. Waar mogelijk, kan die het beste doorgaan in de gewone geloofsgemeenschap, met een doelgerichte medewerking of ondersteuning door de school.

5.3 Feesten van andere godsdiensten of levensbeschouwingen.

De feesten van andere godsdiensten of levensbeschouwingen verdienen eveneens de nodige aandacht op school, zeker wanneer die tot de leefwereld van een betekenisvol aantal leerlingen of studenten behoren. Op bepaalde feestdagen van andere godsdiensten of levensbeschouwingen mogen de leerlingen gewettigd afwezig zijn. De volgende dag kan de leerkracht hen uitnodigen om te vertellen wat en hoe ze gevierd hebben, bijvoorbeeld aan de hand van symbolen of foto's. Die terugkoppeling biedt kansen om, aan de hand van concrete getuigenissen, nader kennis te maken met feesten uit andere tradities. We denken bijvoorbeeld aan het lentefeest, het offerfeest of chanouka. Hoewel deze feesten niet gevierd worden op school, verdienen ze wel de nodige aandacht, minstens uit respect voor wie ze thuis of in familie vieren. De godsdienstleerkracht kan inhoudelijk dieper ingaan op de betekenis van deze feesten tijdens de godsdienstles. Ook kunnen ze een plaats krijgen op de feestkalender van de school. Meeleven en belangstelling

horen samen. Zo kan op school of in de klas een waardierend gesprek op gang komen over diverse godsdiensten en levensbeschouwingen, en over hun betekenis voor vrienden of collega's uit de onmiddellijke buurt.

In de klas hangt de kalender 'Feesten met de bureu' van Orbit. Elke maand overloopt de godsdienstleerkracht de komende feesten. De klas bespreekt kort wie die maand een feest viert en maakt afspraken over hoe dit in de klas aan bod zal komen.

6. Binnen of buiten de lestijd?

Gezien de toenemende diversiteit in de schoolpopulatie en de vraag naar een meer gedifferentieerd aanbod op religieus en levensbeschouwelijk vlak, rijst de vraag of het niet zinvol zou zijn om bepaalde vieringen tijdens en andere vieringen buiten de lesuren te houden, bijvoorbeeld tijdens de middagpauze of na de lesuren. Buiten de lesuren is het voor sommigen gemakkelijker om aan een viering deel te nemen, terwijl voor anderen een waardig alternatief voorzien is.

Theoretisch is dat een mogelijke denkpiste. Scholen die daartoe de menselijke en materiële mogelijkheden hebben, kunnen hierover verder nadenken of een proefproject opzetten. We mogen echter niet onderschatten hoeveel extra motivatie en praktische inzet het van velen zal vragen om religieuze vieringen buiten de lesuren te organiseren. Bovendien komen vieringen buiten de lestijden niet echt ten goede aan het dialogale karakter van de school. Door leerlingen die tijdens de lestijden bij elkaar horen, buiten de lestijden uit elkaar te halen, ontwijkt men veeleer de dialoog. Wat op school gebeurt, gebeurt best open en transparant, met alle leerlingen samen.

Waar de vraag toeneemt naar bijkomende vieringen of ontmoetingen voor leerlingen die belangstelling hebben voor het christelijk geloof of een actieve band hebben met de kerkgemeenschap, kan men die best bespreken in gezamenlijk overleg tussen de school, de schoolpastoraal, de ouders en de parochie of de pastorale eenheid. Het zou inderdaad kunnen dat in bepaalde regio's de vraag naar extra catechetische, liturgische of religieuze vorming zal stijgen voor een aantal kinderen uit christelijke gezinnen, of voor leerlingen die hun christelijke ervaring met elkaar willen delen. Deze vraag overstijgt echter de taak en de mogelijkheden van de school. Heel de christelijke gemeenschap zal voor die vraag haar verantwoordelijkheid moeten opnemen.

7. Wie neemt de verantwoordelijkheid?

Hoe geeft een school concreet invulling aan haar katholieke identiteit? Ze doet dat onder meer door de vieringen die ze in de loop van het schooljaar aanbiedt. Elke school zal dus keuzes moeten maken, ook wat de vieringen betreft. Welke vieringen kan onze school aanbieden, rekening houdend zowel met haar beleidsvisie betreffende katholieke identiteit, als met de eigenheid van haar doelpubliek en haar maatschappelijke context?

Scholen hebben op het punt van vieringen heel verschillende gewoonten en ervaringen. Bepaalde scholen hebben een traditie bewaard of een nieuw plan opgebouwd, dat ze kunnen voortzetten of opfrissen. In andere scholen zijn oude tradities stopgezet zonder dat nieuwe plannen of gebruiken erop zijn gevolgd. In dat geval is het niet voldoende om eventjes met een paar bereidwillige personen samen te zitten en een nieuw plan op te stellen. De denkoefening zal stroomopwaarts moeten herbeginnen. Vooraf komt de vraag welke school men wil zijn, waartoe men de leerlingen wil bekwamen op religieus en maatschappelijk gebied, welk momenten van verdieping of verbinding men in het schooljaar wil inbouwen, en wie daaraan zal meewerken. Deze vragen reiken voorbij de goede wil van enkele individuele leerkrachten of directieleden. Ze vragen om een grondiger gesprek en voorbereiding onder alle betrokkenen: schoolbestuur, directie, leerkrachten en leerlingen.

Het is belangrijk dat het vieringenaanbod waarvoor de school kiest, kan steunen op een breed draagvlak: de beleidsverantwoordelijken, de pastorale werkgroep en/of het identiteitsteam en de leerkrachten. Hoewel zij niet de enige verantwoordelijken zijn voor de pastorale op school, zijn de godsdienstleerkrachten met hun expertise bevoorrechte gesprekspartners bij de voorbereidingen het verloop van vieringen. Voor vieringen kan men bovendien de medewerking vragen van andere personeelsleden op school. Ook leerlingen of studenten kan men in de opbouw van vieringen betrekken. Tevens mag de school een beroep doen op ondersteuning van buitenaf, bijvoorbeeld op medewerkers van de pastorale eenheid. Door mee te werken aan het vieringenaanbod bouwen vele betrokkenen samen aan een geloofskern op school.

8. Een jaarplanning opstellen

Goede vieringen vragen om tijdige planning en voorbereiding. Ze vragen ook om overleg en samenwerking onder vele betrokkenen. Hieronder stellen we een stappenplan voor, waarmee scholen aan de slag kunnen gaan.

Stap 1: Wat en wanneer vier je?

Welke vieringen wil je als school op de agenda plaatsen en wanneer? Belangrijk is om per viering ook te bepalen welk doel je ermee wil bereiken.

Stap 2: Met wie vier je?

Met wie wil je de geplande vieringen houden: elke klas, alleen de eerstejaars, de volledige school samen, per graad, een subgroep van gelovigen...? Een gebeurtenis waaraan allen actief moeten kunnen deelnemen, vraagt om een andere soort viering dan wanneer alleen een subgroep eraan deelneemt. Als niet allen actief kunnen deelnemen, wat zullen de anderen doen? Verwacht je van hen een 'respectvolle aanwezigheid' op de viering of bied je hun een 'waardig alternatief' aan?

Stap 3: Welk soort viering is het meest geschikt?

Welk soort viering is het meest geschikt voor de doelgroep? Welke viering beantwoordt het best aan de vruchtbare wisselwerking tussen 'identiteit' en 'dialogoog' die een katholieke dialogoschool nastreeft? Is het wenselijk om tegelijkertijd meerdere soorten van vieringen te laten doorgaan, afhankelijk van sub groepen in de schoolpopulatie? Een belangrijk criterium is of je leerlingen zonder binding met de katholieke traditie in deze viering wil laten kennismaken met de katholieke traditie, of dat je voor hen liever een 'waardig alternatief' voorziet.

Stap 4: Tijdens of buiten de uren?

Is het aangewezen een viering buiten de uren te laten doorgaan? Is er binnen de school een groep die verlangt naar bijkomende belevingsmomenten met een uitdrukkelijk religieus karakter? Een viering buiten de uren vraagt niet alleen extra inzet van wie het gebeuren organiseert maar ook van de deelnemers. Wat is de betekenis van deze viering voor de schoolpastoraal? Welke verbinding bestaat er met de hele schoolgemeenschap? Hoe ondersteunt dit gebeuren het project van de katholieke dialogoschool?

Stap 5: Welke boodschap wil je meegeven?

Wat wordt de rode draad in de viering? Welke inhoudelijke boodschap wil je meegeven? Uiteraard heeft deze vraag een andere draagwijdte naargelang je kiest voor een 'reeds bestaande vorm' of een 'viering die je voor de gelegenheid samenstelt'. In het eerste geval is de inhoudelijke boodschap voor een groot stuk voorgegeven.

Stap 6: Wie zijn de trekkers of wie neemt de leiding?

Afhankelijk van het soort viering zullen één of meerdere personen de voorbereiding en de leiding van de viering moeten trekken. De school kan een ‘werkgroep vieringen’ vormen met personeelsleden en/of leerlingen die zich daartoe geroepen voelen. Bepaalde scholen werken met een beurtrol onder de leerkrachten. In andere scholen bereiden de leerkrachten de vieringen voor met hun klas. Ook personen van buiten de school kunnen mee een viering trekken. Belangrijk is wel dat alle medewerkers weten welk doel ze samen nastreven en wat daarbij van hen verwacht wordt.

Niet iedereen is even bekwaam of voelt zich geroepen om voorganger te zijn in een viering. Het is belangrijk om hierover met elkaar in gesprek te gaan. Niemand moet zich gedwongen voelen om een rol te vervullen waarin hij zich niet goed voelt. Soms is bijkomende vorming aangewezen.

De school kan de leiding van een viering toevertrouwen aan iemand van buiten de school. Die keuze is uiteraard afhankelijk van het soort viering. Voor een Eucharistieviering moeten scholen een beroep doen op een priester. Een goed contact met de lokale geloofsgemeenschap en de betrokken priester is aangewezen om de Eucharistieviering en de doelgroep op elkaar afstemmen. Secundaire scholen kunnen een beroep doen op de medewerkers van jongerenpastoraal IJD Antwerpen voor de ondersteuning van vieringen op school.

Stap 7: Waar vindt de viering plaats?

Niet elke locatie is even geschikt om stil te staan bij thema's over godsdienst en levensbeschouwing. Een kapel of een andere sacrale ruimte die permanent ter beschikking staat voor stilte, gebed en viering is een meerwaarde op school, zowel voor individuele personen als voor groepen. Wie wil nadenken over de betekenis van een sacrale ruimte op school en de inrichting ervan, ook met het oog op de religieuze en levensbeschouwelijke diversiteit op school, kan op www.dialogschool.be interessant materiaal vinden. Niet alle scholen hebben echter een aparte kapel of sacrale ruimte ter beschikking. Voor vieringen moeten ze van een andere ruimte gebruik maken. Het is zeker niet vanzelfsprekend om een aula, een eetplaats of een turnzaal om te toveren tot een geschikte ruimte voor stilte, gebed en bezinning. Het vraagt extra aandacht voor de sfeer, de symboliek en de aankleding. Waar wenselijk of mogelijk, kunnen scholen gebruik maken van een kerk of kapel in de buurt. Dat kan de sacraliteit van de viering ten goede komen. Het kan ook de band versterken tussen de school en de plaatselijke geloofsgemeenschap.

Stap 8: Praktische en inhoudelijke voorbereiding

Zeker als je kiest voor een viering die voor de gelegenheid wordt samengesteld, dienen zich heel wat vragen aan. Hoe bouw je de viering op? Welke teksten, liederen, Bijbellezingen, rituelen, verhalen, getuigenissen neem je erin op? Welke symbolen zal je gebruiken? Maak je gebruik van klank- en beeldmateriaal? Hoe kan je de leerlingen en de leerkrachten betrekken in deze keuze? Kwaliteitsbewaking is daarbij belangrijk. De Thomaswebsite van de KU Leuven biedt interessante vragen bij het samenstellen van een evenwichtige viering.

1. Sluit deze viering aan bij het leven van jonge mensen?
2. Opent deze viering een perspectief naar God?

3. Hoe zit het met de kwaliteit van de gehanteerde taal?
4. Bevat de viering levensnabije symboliek?
5. Wordt de mens in zijn emotionaliteit geraakt?
6. Gebruikt de viering de kracht van verhalen?
7. Is er een rode draad in de viering?
8. Zet de viering aan tot engagement?
9. Is er ruimte voor actieve deelname?
10. Wat is de kwaliteit van de muziek en van de zang?

Stap 9: Voorbereiding en nawerking met leerlingen

Zeker als je kiest voor een viering met een voorgegeven vorm is het belangrijk dat de deelnemers goed voorbereid zijn. De centrale vraag is hoe de leerlingen tot een actieve deelname kunnen komen. Je kan niet van alle leerlingen verwachten dat ze weten welke houdingen, antwoorden of gebaren verwacht worden van een deelnemer aan een Eucharistie. Wellicht vraagt dit om een geleidelijke ingroei waarbij kinderen en jongeren kunnen leren van ouderen. Een toelichting vooraf door de klasleraar of de godsdienstleraar lijkt aangewezen. Die toelichting gaat zowel over de inhoud als over het verloop of de vorm van de viering. Ook de lessen r.-k.-godsdienst kunnen hiertoe bijdragen. Eventueel is er een groep leerlingen die aan de viering willen meewerken. Met hen kan je dieper ingaan op de vorm en de inhoud van de viering.

Het moet vooraf duidelijk zijn of alle leerlingen in de viering verwacht worden. Als er een keuze-mogelijkheid is, moeten ze de verschillende opties kennen. Bovendien dienen ze het onderscheid te kennen tussen actieve deelname, een respectvolle aanwezigheid en een waardig alternatief.

Na de viering is het werk niet af. Even belangrijk als de voorbereiding is de nabespreking, zo mogelijk in kleine groep. Hoe was de viering? Welke teksten of gebaren zijn goed overgekomen? Heeft de viering iets in je wakker geroepen? Hoe was het voor wie actief kon deelnemen? En hoe was het voor wie respectvol aanwezig was?

Je kan ook tijd maken voor gemeenschapsvorming. Een hapje en drankje scheppen bijkomende kansen voor ontmoeting en uitwisseling. Ze laten de viering 'landen' in het collectieve aanvoelen en geheugen van de schoolpopulatie.

Stap 10: Evaluatie door de school

Evalueer de viering niet enkel met de medewerkers die haar hebben voorbereid of geleid. Vraag ook reacties aan collega's en leerlingen met een andere religieuze of levensbeschouwelijke achtergrond. Zo krijg je een bredere feedback en meer suggesties om later rekening mee te houden.

BIJLAGE: Waar vind je bruikbaar materiaal?

Op internet vind je veel materiaal voor vieringen op school. Het ene is al bruikbaarder dan het andere, afhankelijk van wat je wil vieren en met wie.

Voor achtergrondinformatie over de structuur en de opbouw van vieringen, alsook voor inhoudelijk materiaal, verwijzen we graag naar de site van Thomas.

Ook de onderwijsmediatheek Obed biedt een schat aan informatie.

Voor achtergrondinformatie over de eucharistieviering in een katholieke dialoogschool kunnen we de website www.dialoogschool.be aanbevelen. Je vindt er bruikbare tips onder 'materiaal, projecttegels', bij de tegel 'eucharistie'.

Achtergrondinformatie over het vieren van religieuze feesten in een katholieke dialoogschool vind je op www.dialoogschool.be onder 'materiaal, projecttegels', bij de tegel 'religieuze feesten'. Over verlies en rouw biedt jongerenpastoraal IJD Antwerpen (www.ijd.be/antwerpen) zeer bruikbaar materiaal aan.

Je kan ook terecht bij de begeleider Identiteit en Pastoraal en het pastorale aanbod van Katholiek Onderwijs Vlaanderen.

Inhoudelijke impulsen om te gebruiken als bouwstenen voor vieringen vind je ook op de site van Thomas onder www.4ingen.be.

De Interdiocesane Commissie voor Liturgie (ICL) biedt verschillende waardevolle publicaties aan; info op <https://www.kerknet.be/organisatie/iclz>.

Dankwoord

Graag danken we allen die aan de voorbereiding en de redactie van deze tekst hebben meegewerkt:

- de leden van het Diocesaan Team van Schoolpastoraal van het bisdom Antwerpen
- de medewerkers van de vicariaten Kempen en Antwerpen
- de bisschop en de leden van de bisschopsraad

